

NÁRODNÍ MUZEUM JAKO KRAMÁŘŮV DĚDIC. OSUDY KRAMÁŘOVA ARCHIVU

MIROSLAVA VANDROVCOVÁ, Národní muzeum, Praha

Rok 2007 je rokem 70. výročí úmrtí Karla Kramáře. K výročním významných osobností bývá zvykem vydávat vzpomínkové publikace. To, že se k tomuto kroku rozhodlo Národní muzeum, je odůvodněno tím, že právě tato instituce se šťastnou shodou okolností stala hlavním dědicem bezdětného politika – a jeho pozůstalost patří bezesporu k jejím sbírkovým pokladům.

Cesta Kramářova osobního majetku do sbírek Národního muzea nebyla přímočará.

Těsně před Kramářovou smrtí vytvořili jeho osobní a političtí přátelé Společnost dr. Karla Kramáře,¹ která se stala jeho hlavní dědičkou. Korporace byla založena Kramářovým dopisem z 2. 5. 1937² a její personální složení bylo ustanoveno v Kramářově poslední vůli: Bohdan Bečka, Bohumil Němec, Vojtěch Horák, Ladislav Grund a Jan Hochman. Později k nim přibyl ještě Jan Beneš. Právě advokát Jan Hochman vypracoval již v dubnu při rozhovorech s Kramářem stanoviny společnosti. Jednalo se o nepolitický spolek, který měl pečovat o Kramářovo muzeum, jeho knihovnu a spisy, vydávat je, konat přednášky, schůze apod. za účelem zhodnocení činnosti Karla Kramáře. V neposlední řadě se měla Společnost postarat i o Kramářův majetek.

Karel Kramář si velmi pečlivě shromažďoval korespondenci i jiné osobní písemnosti. Sám patrně za svého života nic neskartoval. Proto je fond tak rozmanitý a rozsáhlý. Obsahuje korespondenci, a to jak rodinnou, tak osobní až oficiální. Bohatý je dokumentační materiál ke Kramářově veřejné činnosti, k vnitropolitické situaci, válce a věznění, slovanství, ruské emigraci atd. Téměř v úplnosti se dochoval výstřížkový archiv, evidující Kramářovu novinářskou práci i jeho projevy. Hojný je ilustrační materiál, mapující Kramářovy podnikatelské aktivity, uloženy jsou zde práce o zůstaviteli, fotografický materiál i písemnosti Společnosti dr. Karla Kramáře. Avšak ani tím obsah pozůstalosti zdaleka není vyčerpán.

Do války se o Kramářovy písemnosti staral jeho sekretář Bohdan Pavlů. Ten v roce 1914 narukoval a dobrovolně padl do ruského zajetí. I díky vztahům s Kramářem byl propuštěn a stal se jedním z čelných představitelů českého odboje v Rusku.³

V roce 1923 ho vystřídal Ladislav Grund a na tři desetiletí se stal dobrou duší Kramářových písemností. S Kramářem ho spojovaly úcta a téměř přátelství. Stejně jako Pavlů byl ruským legionářem a stejně jako Kramář i on si přivedl manželku z Ruska. Po Kramářově smrti se Grund jako tajemník Společnosti Karla Kramáře ujal vedle běžného papírování, souvisejícího s vyřizováním pozůstalosti, i správy Kramářova archivu a knihovny.⁴ Ještě za Kramářova života začal korespondenci ukládat důsledně podle chronologického hlediska. Ladislava Grunda lze označit za prvního „archiváře“, který začal Kramářovu pozůstalost zpracovávat. Zaměřil se především na uspořádání korespondence a některých důležitějších osobních dokumentů z Kramářova života. Důvodem mu k takovému výběrovému řešení byl nejen velký rozsah písemností, ale i skutečnost, že tyto dokumenty uplatnil jako názorné ukázky významu jejich zůstavitele ve výstavních prostorách Muzea dr. Karla Kramáře v pražské vile.

První verzi soupisu písemností dokončil v roce 1942, konečnou v roce 1944.⁵ Vedle korespondence, která již měla skoro dnešní podobu, se ostatní materiál členil do často nesourodých větších celků. Jednotlivé balíky a složky byly očíslovány a sepsány podle velikosti.

Poté, co Společnost ve finančních těžkostech přežila nacistickou okupaci, zasadil jí poslední ránu nástup komunistického režimu. Společnost dr. Karla Kramáře byla 5. prosince 1948 rozpuštěna. Pražská vila na Baště se stala útočištěm Ústavu TGM, který ji ovšem musel brzy vyklidit a 2. dubna 1951 byla vila předána magistrátem předsednictvu vlády.⁶ Po dlouhá léta sloužila jako reprezentativní místo pro ubytování státních návštěv. Kramářova vila ve Vysokém

¹ Srov.: VANDROVCOVÁ 2006.

² ANM, KK, k. 135, č. 3080.

³ Po válce pracoval jako vyslanec v Bulharsku a Dánsku. Po navázání diplomatických styků se SSSR byl prvním československým vyslancem v této zemi (POLITICKÁ ELITA 1998, s. 191).

⁴ Zároveň Ladislav Grund ještě dlouhodobě působil jako tajemník Ústředního sdružení Čechů a Slováků z Ruska.

⁵ Oba soupisy jsou uloženy ve fondu ANM, KK, k. 136, č. 3090 a 3091.

⁶ MÁM JEN KNIHY 2002, s. 23–25, 161.

byla již od roku 1947 využívána jako zdravotnické zařízení „Dům zdraví Zdeňka Fierlingra“.

Movitý majetek získalo Národní muzeum. Oddělení starších českých dějin převzalo osobní předměty manželů, jako obrazy, busty, cylindry, pamětní plakety či unikátní šperky. Vše v rozsahu 149 kusů. Ty v roce 1957 pečlivě zaevidoval Emanuel Poche.⁷ Rozsáhlou Kramářovu knihovnu, čítající několik tisíc svazků, přijali do svého knižního celku částečně Knihovna Národního muzea, částečně Archiv Národního muzea. Desítky balíků s osobní korespondencí a dalšími písemnostmi skončily v muzejním archivu.⁸ Zatímco nábytek, koberce a umělecké předměty, kterých byly Kramářovy vily plné, bychom dnes v Kramářově pozůstalosti marně hledali, písemný materiál zůstal zachován víceméně v úplnosti.

Na práci Ladislava Grunda při uspořádání Kramářových písemností navázal muzejní knihovník a posléze archivář Rudolf Vindiš. Vindišova sice precizní, ale nesoustavná práce (s přestávkami se pozůstalosti věnoval téměř 10 let) spočívala pouze v přepočítávání a skládání písemností v rámci menších celků, nikoli v systematickém uspořádání celé písemnosti podle archivních pravidel.

Tohoto úkolu se ujali až další zaměstnanci archivu, Aleš Chalupa a Karel Petrů. Jejich zásluhou dostal fond v roce 1960 podobu, která mu v základních rysech zůstala dodnes. Celky vytvořené a sepsané Grundem totiž seřadili do logických celků a podcelků. Fond tak získal sice komplikované, ale logické členění. Značná část fondu byla rovněž propagována.

První inventář fondu (ovšem bez inventárních čísel) pak na základě poznámek vypracoval dr. Aleš Chalupa v roce

1962. Během dvou let tak oba zaměstnanci Archivu NM pozůstalost zpřístupnili badatelům.

V souvislosti se stěhováním depozitáře Archivu NM ze zámku Křinec do nového depozitáře v Terezíně v druhé polovině 90. let došlo k roztřídění množství dosud neevidovaného materiálu. V tzv. „rourovišti“ byly „znovuobjeveny“ i Kramářovy diplomy, čestná členství, fotografie a řada dalších velkoformátových materiálů.

Tyto písemnosti, dosud nezpracované dodatky a materiály z Kramářova válečného procesu, delimitované z Národního archivu, zpracovala Miroslava Vandrovcová. Při novém uspořádání fondu zůstalo zachováno trochu nestandardní rozdělení korespondence. Pečlivě zpracovaná základní abecední řada osobní korespondence byla pouze zrevidována. K radikálnějších změnám došlo ve fondu mimo korespondenci. Tématické celky rozetuté na vícero místech fondu (především v nezpracovaných dodatcích) byly sjednoceny na jedno místo. Od kartonu 32 tak fond dostal novou podobu. Fond se rozrostl o čtyřicet pět kartonů a dočkal se konečně i inventárních čísel. Uložení inventáře v databázi BACH zjednodušuje vyhledávání v rozsáhlém fondu.

Pořádání bylo dokončeno v roce 2006, takže fond byl připraven pro „nápor kramářovských badatelů“, který zcela logicky Kramářovo výročí v tomto roce vyvolalo. Fond je uložen ve 157 archivních krabicích, velkoformátové písemnosti jsou uloženy samostatně v depozitáři Terezín. Celkový rozsah fondu je 4326 inventárních čísel.

Další drobnosti z pozůstalosti Karla Kramáře lze nalézt v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, Masarykově ústavu AVČR, v Muzeu a Pojizerské galerii v Semilech a v Muzeu ve Vysokém nad Jizerou.

⁷ STEHLÍKOVÁ 2007, s. 70.

⁸ Nejcenější z těchto předmětů bylo možno shlédnout na výstavě uspořádané ve spolupráci Národního muzea a Úřadu vlády ČR v autentickém prostoru Kramářovy vily v červnu 2007. Srovnej publikaci, která supluje katalog k výstavě: ČECHUROVÁ – STEHLÍKOVÁ – VANDROVCOVÁ 2007.